

דור תשובה

בס"ד

פרשת צו, תשע"ז, מספר 1215

"ביום המשח אתו" או "מנחה תמיד"? לפתרונה של חידה

דוד הנשקה

"והלהן המשיח תחתיו מבניו", נמצא שבמנחתו של כהן גדול עסקינו, המקריב אותה "תמיד", יום יום, ולא במנחת החינוך של כל כהן.⁵

ברם, כנגד פירוש זה עומדים שני קשיים של ממש: א) קרבן זה מקריבים "אהרן ובניו" – ולא מצינו בשום מקום ביטוי זה כמכוון לבניו היורשים אותו אחריו כלהנים גדולים, אלא דווקא לבניו המשמשים פהנים הדיוטות בצד אביהם הכהן הגדול.⁶ ב) קרבן זה מוקרב "ביום המשח אתו", אך אם מדובר במנחת החביתים היומיומית, עלינו לפרש ב"ת זו במשמע מ"ם: מיום המשח אותו ואילך, וחילופי ב"מ שכאלה אכן מתועדים במקרא.⁷ אך אם כן, מה בא הכתוב ללמדנו – וכי עלה על דעתנו שהכהן הגדול יקריב את מנחתו בטרם נתמנה כהן גדול?!

לפנינו אפוא חידה: הכתובים נראים כסותרים עצמם מיניה וביה בשאלת טיבו של הקרבן האחד שאותו הם מתארים! וכבר נתלבטו פרשנים הרבה בדבר, ודומה שעדיין לא נמצא פתרונה של חידתנו.⁸

נראים הדברים שכיוון הפתרון מצוי במבט כולל על פרשתנו. כידוע, פרקים ו-ז בפרשתנו חוזרים לעסוק באותם חמישה מיני קרבן שכבר נדונו בפרקים א-ה שבפרשת "ויקרא", ויתר על כן: בראשית הספר נאמר שהדברים נאמרו "מאקה מועד" (א:א), ואילו בסיום פרק ז נאמר שהדברים נצטוו "בהר סיני" (לח). ואף זו: בחתימת פרק ז נזכרו לא רק חמשת מיני הקרבן שנדונו עד כה, אלא אף ה"מלואים", שכלל לא נזכרו עד הנה. קשיים חמורים אלה כבר נפתרו באופן מבריק בידי

גם מנחת החינוך נזכרת כאן; זאת לפי שכך יש לקרוא את הפסוק: קרבן זה, שמקריבים אהרן ובניו הלהנים ההדיוטות ביום חינוכם, הוא הוא הקרבן שמקריב כהן גדול "תמיד", יום יום (השוו "ש רגיו וזקני רש"ר הירש, בביאוריהם על אתר). ברם, לפי הצעה זו מנחת החינוך מובאת כאן כידועה – ובאמת מעולם לא שמענו עליה בלתי כאן. וראו רמ"מ כשר, תורה שלמה, כד – תרגומי התורה, ירושלים תשל"ד, עמ' קעא: "לפי פירוש חז"ל בתו"כ, פסוק זה הוא אחד מהפסוקים הקשים בתורה!"

⁵ וראו גם ראב"ע ושל"ל על אתר.

⁶ וכבר עמדו על כך רנ"ה ויזל, המלבי"ם ורש"ר הירש שם.

⁷ ראו ראב"ע, חזקוני ורד"צ הופמן שם.

⁸ ראו כל שצוין לעיל הע' 3-7.

כך למדנו בפרשתנו (וי' ו:יב-טו):

וַיְדַבֵּר ד' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. זֶה קָרְבַּן אֱהָרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לְד' בְּיוֹם הַמִּשְׁח אֹתוֹ עֲשִׂיתָ הָאֵפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מִחֲצִיתָהּ בַּבֶּקֶר וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶרְבֹ. עַל מִחְבַּת בִּשְׂמֹן תַּעֲשֶׂה מִרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תְּפִינִי מִנְחַת פְּתִיחַ תִּקְרִיב רִיחַ נִיחַח לְד'. וְהִלְהֵן הַמִּשְׁיחַ תַּחֲתָיו מִבְּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חֶק עוֹלָם לְד' כָּלִיל תִּקְטָר.

הקושי בולט לעין: האם מנחה זו מוקרבת חד פעמית, "ביום המשח אתו", כנאמר תחילה, או שמא היא קרבה "תמיד", יום יום, "מחציתה בבקר ומחציתה בערב", כאמור בהמשך אותו פסוק? חז"ל קיימו את שתי האפשרויות זו בצד זו: מן הכתוב "ביום המשח אתו" נלמדה מנחת החינוך, שכל כהן – בין הדיוט ובין כהן גדול – מקריב ביום תחילת עבודתו;¹ ומן האמור "תמיד" נלמדה מנחת החביתים, שרק כהן גדול מקריב, אך בכל יום ויום.² וכבר כתב הרשב"ם בפירושו על אתר שכך הוא על-פי דרך המדרש, הממצה את כל קמטי הלשון שבכתובים;³ אבל על דרך הפשט אין כאן אלא מנחה אחת.⁴ והואיל ומפורש שזוהי מנחה של

* פרופ' דוד הנשקה, המחלקה לתלמוד, אוניברסיטת בר אילן.

¹ תורת כהנים, צו, ראש פרשת ג, ומקבילות; רמב"ם, הל' כלי המקדש והעובדים בו ה, טז.

² תורת כהנים שם הל' ד, ומקבילות; רמב"ם, הל' תמידין ומוספין ג, יח. וראו עוד רמב"ם, הל' מעשה הקרבנות יב, ד.

³ אין כוונת הרשב"ם לטעון שמנחת החינוך אינה דין תורה; כוונתו היא מעין דבריו בראש פרשת משפטים: "מייתור המקראות נשמעין ההגדות וההלכות... ואני לפרש פשוטן של מקראות באתי... ואעפ"כ ההלכות עיקר". ברם, יש אמנם מי שהציע כי מנחת חינוך אינה אלא מדרבנן. ראו רצ"ה רפפורט, עזרת כהנים על תורת כהנים שם, זיטאמיר תרכ"ו, 'תוספות העזרה', כט ע"ב, על-פי "לישנא אחרינא לא מפי המורה" שהובא ברש"י למנחות נא ע"ב, ד"ה כהנים, עיינו שם. השוו רד"צ הופמן בפירושו לויקרא על אתר, הסבור שמנחת חינוך יסודה בהלכה למשה מסיני.

⁴ רנ"ה ויזל בהביאור, וכן המלבי"ם הפכו את הקרבן האחד לשניים על ידי הוספת ו"ו שאינה בכתוב: זה קרבן וגו' נמנחה תמיד וגו'; וכבר כתב המלבי"ם עצמו שם: "רודפי הפשט לא נחה דעתם לחלק הכתוב לגזרים". בעל "הכתב והקבלה" הציע שאמנם נושא פרשתנו אינו אלא מנחת החביתים, ואעפ"כ

הפרשה, ובאה לכאן אגב "תורת המנחה" שקודמת לה.¹¹

מעתי דומה שבידינו הפתרון לחידה שתיארנו. כללם של פרקים ו-ז בויקרא ממשיכים כאמור את שמות כ"ט, אך פרשת "קָרְבַּן אֶהְרֹן וּבְנָיו אֲשֶׁר יִקְרְבוּ לָהּ בְּיוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ" הוחרגה כאמור בפרקים אלה, ללמדנו שהיא הועברה לכאן ממקומה המקורי. שכן נראה כי פרשתנו מוסבת על האמור בשמות כ"ט, בהמשך לכתוב: "וּפְרַחְטָא תַעֲשֶׂה לְיוֹם עַל הַכֹּהֲנִים וְחֻטָּאתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרֶת עֲלֵיו וּמִשַּׁחְתָּ אֹתוֹ לְקִדְשׁוֹ" (לו). בהמשך לכך נאמר כאן ש"בְּיוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ" – לא את הכהנים, אלא את המזבח! – יקריבו אהרן ובניו את מנחת התמיד, הקרבה מכאן ואילך יום יום. לדורות מקריב מנחה זו רק "הַלֵּהָן הַמְּשִׁיחַ תַּחֲתָיו מִבְּנָיו", וכהנים הדיוטות אינם נמשחים. אבל בני אהרן הרי נמשחו עם אביהם בשעת התקדשותם לכהונה (ש'מ' כט:כא, מ:טו; ו' ח:ל),¹² ולפיכך אף הם היו שותפים למנחת החביתים באופן חד פעמי. מקורה של פרשתנו אפוא בספר שמות, אך בשל חלקה הנוגע לדורות, וזיקתה הברורה ל"תורת המנחה", סודרה הפרשה כאן.¹³

מעתי נפתרו כל הקשיים: "בְּיוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ" מתפרש ממש כמשמעו – לא "מיום" אלא "ביום", שכן אין מדובר על משיחתם של כהנים, אלא על משיחתו של המזבח; ואף הצרימה העולה מחילוף לשון הרבים "אהרן ובניו" ללשון היחיד "המשח אתו" מסולקת אפוא. ונמצא הכתוב מלמדנו שכבר ביום משיחת המזבח יקריבו אהרן ובניו את מנחת החביתים, בהמשך לשאר קרבנות היום, ומכאן ואילך זו תוקרב בידי הכהן הגדול יום יום "תמיד" לדורות.

ואמנם, הלשון "ביום המשח אתו" מצוי בתורה עוד פעמיים (במ' ז:י, פד), ופעם נוספת בלשון דומה ("אחרי המשח אתו", ש:פח) – ובכולם אין מדובר במשיחת כהנים, אלא במשיחת המזבח!

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
f [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

¹¹ השו: J. Milgrom, *Leviticus 1-16*, New York 1991, ad loc.

¹² וראו רמ"מ כשר, **תורה שלמה**, כג, ירושלים תשכ"ט, מילואים לפרשת תצוה, סי' יט: "משיחת בני אהרן".

¹³ מיקומה הנוכחי של הפרשה, הגורם להסב "ביום המשח אתו" על הכהן, הוא ששימש לחז"ל יסוד ואסמכתא להלכה שהייתה מקובלת כנראה בידיהם, שכל כהן הנכנס לעבודה מקריב מנחת חינוך, כדרך שמצות חינוך נוהגת בכלי המקדש ובמקדש עצמו.

רד"צ הופמן בפירושו לתחילת ויקרא: פרקים ו-ז נאמרו במקורם קודם לפרקים א-ה, כי האחרונים נאמרו "מאהל מועד" כאמור בפתיחתם, ואילו הראשונים – קודם הקמת המשכן, "בהר סיני", כמפורש בחתימתם. פרקים ו-ז אינם אפוא אלא המשך של **פרק כט בספר שמות**, שאכן נאמר בהר סיני: בפרק זה נדונו תחילה קרבנות המילואים של אהרן ובניו עם קידושם לעבודת המשכן (א-לה), לאחר מכן – משיחת המזבח וקידושו בימי המילואים (לו-לז), ולבסוף – עולת התמיד, שהדיון בה מסתיים בחתימה חגיגית (לח-מו). מעתי, "תורת העלה" שבויקרא (ו:ב-ו) היא השלמה לעולות המילואים והתמיד שבשמות כ"ט; "תורת המנחה" שבויקרא (ש:ז-יא) באה בעקבות מנחת עולת התמיד שבשמות (ש:מ-מא); "תורת החטאת" שבויקרא (ש:יח-כג) – בעקבות חטאת המילואים שבשמות; "תורת האשם" (וי' ז:א-ז) באה בעקבות החטאת, שהרי זו וזה הם "קִדְשֵׁים" (ו:יח; ז:א), ו"כֻּחַטָּאת פְּאֵשׁ תֹּרֶה אֶחַת לָהֶם" (ז:ז); ואילו "תֹּרֶת זֶבַח הַשְּׁלָמִים" המסיימת (ז:יא ואילך) באה הן בעקבות איל המילואים שבשמות, שהוא איל שלמים (וראו ש'מ' כט:כח: כ"י תְּרוּמָה הוּא וְתְרוּמָה יְהִי מֵאֵת בְּנֵי־שְׂרָאֵל מִזְבְּחֵי שְׁלָמֵיהֶם"), והן בעקבות אזכור השלמים ב"תורת העלה" (וי' ו:ה).¹⁰ סיומו של פרק ז ("זאת התורה לעלה וגו' ולמילואים"), המזכיר את המילואים שכלל לא נזכרו ב"ויקרא" עד כה, משמש אפוא חתימה לא רק לפרקים ו-ז בויקרא, אלא אף לפרק כ"ט בשמות, שאכן מוקדש בעיקרו למילואים.

והנה, המעיין בפרקים ו-ז בויקרא מוצא כי בראש "תורת העלה" נאמרה הכותרת "וַיִּדְבֶּר ד' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר" (ו:א), אך כותרת זו אינה חוזרת בתחילת "תורת המנחה" שאחריה – הכותרת הראשונה משמשת גם עבור פרשת המנחה. אבל קודם המעבר למנחה המעסיקה אותנו כאן חוזרת הכותרת ("וידבר ה' אל משה לאמר", יב), וכן בראש "תורת החטאת" שאחריה (יז). ל"תורת האשם" הבאה בהמשך אין כותרת, והוא הדין ל"תורת זבח השלמים". לאחר מכן באים איסורי חלב ודם, ולהם שוב יחדה כותרת (כב), ולבסוף חוזרת הכותרת קודם השלמת תורת השלמים (כח). והנה, נקל להבחין כי איסורי חלב ודם אינם שייכים לעיצומה של הפרשה, ובאו רק אגבה – והוא שהצריך להם כותרת. ומאחר שכך, נצרכה כותרת אחריהם – לצורך החזרה לעיקר הפרשה.

מציאותה של הכותרת אף קודם מנחת התמיד ואחריה מלמדת אפוא כי אף היא אינה חלק מרצף

⁹ מהדורה עברית, עמ' כ-כא.

¹⁰ השו"ר **רד"צ הופמן**, עמ' כא-כג. פרקים אלה סודרו בתורה בויקרא ולא בשמות בשל נושאייהם השונים של חומשים אלה: שמות עוסק דווקא בהקמת המשכן, ויקרא – אף בתורת הקרבנות. ואכמ"ל.